

КОВАЛЕНКО РОМАН ОЛЕГОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного права

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРОВАВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ВИБОРЧОМУ ПРОЦЕСІ

В умовах політичної кризи інститут публічно-правової відповідальності стає одним із основних інструментів, здатних налагодити систему державного управління.

Особливим видом публічно-правової відповідальності виступає конституційно-правова відповідальність, з'ясування змісту якої має велике практичне значення для захисту виборчих прав у разі їх порушення.

Конституційно-правова відповідальність володіє всіма загальними ознаками, які виокремлюють юридичну відповідальність з-поміж інших соціальних явищ. Діюче законодавство України встановлює окремі підстави конституційно-правової відповідальності, називає специфічні для цього виду відповідальності санкції за вчинені конституційні делікти.

Провівши дослідження проблеми конституційно-правової відповідальності у сфері виборчих правовідносин, можна визначити такі її особливості.

По-перше, конституційно-правова відповідальність виступає як правовий засіб забезпечення правопорядку в сфері конкретних груп конституційно-правових відносин, які становлять предмет конституційного права України і в рамках яких знаходять свій прояв підстави настання відповідальності, коло суб'єктів відповідальності та особливі санкції, які до них застосовуються.

По-друге, важливим елементом конституційно-правової відповідальності є підстави її настання. Сукупність фактичних, правових і процесуальних підстав є основою для її застосування. Не будь-яке порушення моральних, політичних чи інших норм може розглядатися як фактична підстава для конституційно-правової відповідальності, якщо ці норми не знайшли свого відповідного закріплення в нормах права.

Підстава конституційно-правової відповідальності не визначена яким-небудь усталеним терміном. У теорії конституційного права використовуються як конституційне правопорушення [36, с. 10; 55, с. 46; 56, с. 32], так і конституційний делікт [15], але необхідно зазначити, що назва підстави того чи іншого виду відповідальності складалась історично, тому, напевно, для конституційного права все ще попереду.

Сучасний стан законодавства про відповідальність за порушення виборчого законодавства демонструє неоднозначність правових норм у масиві нормативних актів і відсутність спеціальних законів, які б призначалися для регулювання проблем відповідальності. На необхідність прийняття такого роду акта вказують як теоретики, так і практики, наголошуючи на потребі встановлення загальних принципів,

юридичних підстав для настання несприятливих наслідків конституційно-правової відповідальності, порядку притягнення суб'єктів-правопорушників до конституційної відповідальності, а також закріплення механізму паралельного застосування заходів відповідальності різного ступеня тяжкості, встановлення меж відповідальності, заміни одних видів відповідальності іншими тощо [15, с. 8].

По-третє, конституційно-правова відповідальність за порушення виборчого законодавства має політичний характер, оскільки вона “відбиває участь суб'єкта у відносинах, які складаються у сфері організації, реалізації, приналежності державної влади й у сфері взаємовідносин держави та особи, а також відбиває прагнення суб'єктів до влади, впливу на визначення загальної волі держави, керівної ролі в ній” [17, с. 23]. Конституційно-правова відповідальність виконує функцію політико-правового впливу на суб'єктів, які вчинили конституційні делікти, проте не будь-який захід публічно-примусового впливу, що має політичний зміст, можна розглядати як міру конституційно-правової відповідальності..

У науковій літературі досить поширеною є думка, що конституційно-правова відповідальність суттєво відрізняється від інших видів юридичної відповідальності тим, що при її застосуванні важливим є сам факт правопорушення, а не доказ вини конкретної юридичної чи фізичної особи, службовця чи органу влади. Не можна не погодитись з твердженням П.М. Любченка про те, що така однозначність висновку є досить сумнівною, а більш правильним є підхід, за яким конституційно-правова відповідальність фізичних осіб має встановлюватись з дотриманням презумпції невинуватості, а юридичних осіб, суб'єктів публічної влади – незалежно від вини їхніх органів, посадових чи службових осіб [44, с. 109].

По-четверте, процесуальний порядок притягнення до конституційно-правової відповідальності учасників виборчого процесу у діючому законодавстві повною мірою не відображений і немає детальної регламентації порядку застосування конституційно-правових санкцій до порушників, що створює неоднозначність у підходах судів до вирішення електоральних спорів і неоднозначності в їхніх правових позиціях.

Національне законодавство передбачає два способи притягнення правопорушників до відповідальності за виборчі порушення: адміністративний та судовий. Варто звернути увагу, що судовий розгляд справ про порушення виборчого законодавства здійснюється в порядку, встановленому процесуальним законом, з урахуванням особливостей виборчих законів, а розгляд скарг в адміністративному порядку здійснюється лише на підставі положень відповідних виборчих законів, які на сьогодні містять лише загальні вказівки на строки прийняття скарг та винесення рішень за результатами їхнього розгляду.

Характерною рисою конституційної відповідальності, яка відрізняє її від інших видів юридичної відповідальності, є своєрідність її санкцій. Санкції, які містяться в нормах виборчого законодавства, в основному мають абсолютно визначений характер. Розформування виборчої

комісії, визнання члена виборчої комісії таким, що систематично не виконує свої обов'язки, та деякі інші санкції застосовуються або не застосовуються уповноваженими органами за відповідне правопорушення виборчого законодавства, але не можуть бути замінені іншими заходами державного примусу.

У рамках досліджень конституційно-правової відповідальності звертає на себе увагу концепція доктора юридичних наук, професора О. І. Сушинського щодо розробки конституційної субсидарної відповідальності [69, с. 51–59]. Відповідно до конституційного положення про те, що “кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної чи моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень”, держава та органи місцевого самоврядування відповідають як субсидіарні відповідачі за діяння своїх органів, їх посадових і службових осіб, зокрема, виборчих комісій.

Відповідальність за “колегіальні діяння” чи “діяння у складі” на сьогоднішній день недостатньо розроблені, однак не викликає сумніву необхідність теоретичного дослідження цієї проблеми, оскільки окремі особи можуть використати колегіальний орган для реалізації свого корисливого інтересу шляхом прийняття складом колегіального органу бажаного корисливого рішення.

Вибірчі комісії різного рівня як спеціальні органи та інші органи державної влади та місцевого самоврядування організовують свою діяльність за принципом дозволу, а в разі порушення ними визначених законом повноважень можна констатувати неправомірність їхньої діяльності, тому для колегіального органу не обов'язковим є встановлення причинно-наслідкового зв'язку між такими діяннями та корисливим інтересом у рамках конституційно-правової відповідальності, він має розглядатися як додатковий кваліфікуючий чинник.

Список використаних джерел:

1. Кресіна І. О. Інститут імпідменту: Порівняльний політико-правовий аналіз / І. О. Кресіна, А. А. Коваленко, С. В. Балан. – К. : Юрид. думка, 2004. – 176 с.
2. Наливайко Л. Р. Проблеми визначення поняття, специфічних ознак та функцій конституційної відповідальності в сучасній конституційній практиці / Л. Р. Наливайко // Право України. – 1999. – № 10. – С. 45–50.
3. Погорілко В. Ф. Юридична відповідальність за порушення конституційного законодавства України / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко // Часопис Київського університету права. – 2001. – № 1. – С. 30–39.
4. Батанова Н. М. Конституційні делікти в Україні: проблеми теорії та практики : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 “Конституційне право” / Наталія Миколаївна Батанова. – К., 2007. – 21 с.
5. Виноградов В. А. Конституционная ответственность: вопросы теории и правовое регулирование / В. В. Виноградов. – М. : Академпресс, 2000. – 288 с.

6. Любченко П. М. Конституційно-правова відповідальність суб'єктів виборчого процесу: теорія і практика / П. М. Любченко // Відповідальність за порушення виборчого законодавства та шляхи вдосконалення суміжного законодавства : матеріали Наук.-практ. конф. (м. Київ, 24 листопада 2005 р.). – К. : Фоліант, 2006. – С. 106–112.
7. Сушинський О. Конституційна субсидіарна відповідальність: концептуальний аспект / О. Сушинський // Вибори та демократія. – 2006. – № 3 (9). – С. 51–59.

Ключові слова: вибори, конституційно-правова відповідальність, предмет конституційного права, виборчі правовідносини.

Ключевые слова: выборы, конституционно-правовая ответственность, предмет конституционного права, избирательные правоотношения.

Key words: elections, constitutional and legal responsibility, subject of constitutional law, electoral legal relations.

КУЛІ-ІВАНЧЕНКО КСЕНІЯ КОСТЯНТИНІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри конституційного права, кандидат юридичних наук

СОЦІАЛЬНЕ ЗАМОВЛЕННЯ ЯК СВОЄРІДНА ФОРМА БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Поряд із розповсюдженими уявленнями про соціальне замовлення як форму (механізм, технологію) взаємодії органів державної влади або органів місцевого самоврядування з громадськими організаціями, представляється доцільним довести, що соціальне замовлення може виступати своєрідною формою безпосередньої демократії.

Так, соціальне замовлення передбачає залучення громадськості (громадські організації, інші фізичні і юридичні особи, у тому числі підприємці) і наділення їх певними повноваженнями в рамках правового поля до участі в вирішенні пріоритетних соціальних проблем шляхом надання соціальних послуг населенню. Тобто органи державної влади та органи місцевого самоврядування перекладають частину своїх функцій (і, відповідно, повноважень) у соціальній сфері на громадські організації, що є своєрідними кроком роздержавлення і демополізації соціальної сфери і формою залучення громадян до участі в управлінні державними справами.

Народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії (стаття 69 Конституції України), а згідно з частиною першою статті 38 цієї Конституції громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування [1]. Як зазначається в Рішенні Конституційного Суду України від 5 жовтня